

ВПЛИВ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ – ФАХІВЦЯ

INFLUENCE OF MODERN EDUCATION ON THE FORMATION A COMPETITIVE PERSON – SPECIALIST

У статті обґрунтовано риси конкурентоспроможності особистості, які забезпечує сучасна освіта. Визначено, що конкурентоспроможність персоналу в умовах зростаючої конкуренції має вирішальне значення для ефективної діяльності підприємства. Проаналізовано статистику отриманих результатів складання тестів ЗНО за останні чотири роки в Україні. Висвітлено основну проблематику освітянської діяльності в Україні в умовах карантинних обмежень. Проведено дослідження, яке демонструє різницю між конкурентоспроможністю майбутніх абітурієнтів та студентів. Виведено статистичну залежність між рівнем достатку та учбовими здобутками учнів та студентів. Представлено психологічні процеси сприйняття інформації та їх перетворення на ті риси, які підвищують конкурентоспроможність людини на ринку праці. Проведено аналогію поведінкових процесів певного етапу становлення особистості з конкурентними діями підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність особистості, конкурентоспроможність працівників, дошкільна освіта, середня освіта, вища освіта.

УДК 330:331.101.262

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct63-23>

Дядик Т.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри маркетингу
Полтавський державний аграрний
університет

Загребельна І.Л.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки та МЕВ
Полтавський державний аграрний
університет

Касян К.А.

здобувачка вищої освіти
Полтавський державний аграрний
університет

Diadyk Tetyana

Poltava State Agrarian University

Zagrebelska Iryna

Poltava State Agrarian University

Kasyan Katerina

Poltava State Agrarian University

The domestic educational system is going through a very important period of development. In market conditions, every student graduating from a higher education institution is faced with the task to join in market relations and competitive activity actively, intelligently and competently. In such conditions, it is objectively necessary to form the educational and professional space of higher education institution, as a condition for the formation of a competitive personality and as a necessary element of the pedagogical system of higher education. One of the important tasks of educational policy at the present stage is the formation of the competitiveness of the personality, its compliance with current and future needs of education, society and the state. In contrast to the definition of competitiveness accepted in economic and psychological disciplines (understanding of competitiveness as rivalry, priority, success, leadership, etc.), modern scientists understand competitiveness as the ability to maximize one's opportunities to realize one's personality, professionalism, sociality, morality. The main directions of competitiveness development are: time orientation; cognitive needs; creativity; communicative and organizational skills; behavior flexibility; in-touch capabilities; self-efficacy, etc. The process of developing the competitiveness of students' personality can be considered as a sequence of stages, the goals of each of which are the development of a certain component of competitiveness: development of students' desire for self-knowledge, understanding of themselves, their actions and behavior, self-education; formation of adequacy of assessment of themselves and other people for successful entry into the social and cultural space; formation of an optimistic life position; development of communication skills (ability to listen, pass the information through verbal and nonverbal means, constructively resolve conflicts, develop communicative capabilities, such as reflection, empathy); formation of knowledge and practical skills in the goals formation, self-analysis, adjustment of variations for professional development in the context of personal and life self-determination.

Key words: competitiveness of the person, competitiveness of the worker, preschool education, secondary education, higher education.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність є однією з провідних рис не лише підприємства, а й працівника. Працівник знаходиться у соціумі, тому має реалізовувати свої здібності в конкурентній боротьбі. Особистість із низьким рівнем конкурентоспроможності не зможе отримати можливості кар'єрного росту та довго втриматися на своїй посаді. Конкурентоспроможність персоналу в умовах зростаючої конкуренції має вирішальне значення для ефективної діяльності підприємства. Усе більше підприємства роблять акцент на зовнішню мотивацію працівників, створюючи додаткову конкуренцію для персоналу. Якщо фахівець не має потрібних сил для становлення в колективі, він швидко виснажується та змінює місце роботи.

За даними «Укрінформ», в Україні, яка знаходиться в умовах пандемії, рівень безробіття зріс із 8,5% до 9,9% [1]. Конкуренція серед підприємств збільшилася, умови праці змінилися, а критерії підбору персоналу стали суворішими, і все це спонукає людей до поліпшення своїх навичок шляхом

самоосвіти. Зараз у сучасних людей достатньо ресурсів для отримання якісних знань в умовах онлайн-навчання, але недостатній рівень самоорганізації робить цей процес майже неможливим.

Соціум та освітянська діяльність мають найбільший вплив на становлення будь-якої особистості. Де ми знаходимось, як і з ким спілкуємося та як використовуємо свій вільний час – усе це формує людину як конкурентоспроможну особистість. Схильність до саморозвитку та самоосвіти може допомогти особистості використати свій вільний час якнайкраще та досягти успіху в нових починаннях. Але навичок, здобутих під час навчання, часто не вистачає. Вища освіта стає небажаним «витрачанням часу», а випадки «заякування» під час навчання в школі нівелюють особистісні здобутки учнів, тому постає питання, як зробити освіту більш привабливою для нового покоління. Для цього потрібно розібратися, які риси може здобути людина від освіти.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Конкурентоспроможна особистість

є соціально відповідальною, мобільно реагує на зміни соціального та економічного середовищ, володіє готовністю до конструктивного діалогу в конкурентній боротьбі. Особистість повинна бути гнучкою та креативною, займатися самоосвітою та вдосконалювати свої здібності.

Конкурентоспроможність персоналу – це складна економічна категорія, що визначає здатність працівників генерувати ідеї, розробляти й швидше за конкурентів упроваджувати інновації, відповідати вимогам роботодавців за рівнем знань, умінь, навичок, найкращим чином докласти особистісні, професійні та ділові якості й повною мірою реалізувати власний потенціал. Вона напряму залежить від конкурентоспроможності особистості та участі підприємства в становленні корпоративного взаємовигідного статусу [2].

Основу загальнометодологічного інструментарію дослідження конкурентоспроможності у сфері праці закладено в роботах класиків економічної науки: К. Маркса, А. Сміта, А. Маршалла, Д. Рікардо, М. Вебера. Дослідженню різних аспектів системи управління персоналом, зокрема конкурентоспроможністю персоналу, присвячено праці провідних учених: І. Адизеса, М. Армстронга, Р. Беннета, П. Друкера, С. Кови, Дж. Коула, Б. Мільнер, Л. Пітера, М. Портера, Д. Торрінгтона

та ін. Теоретичні і практичні аспекти конкурентоспроможності персоналу достатньо широко висвітлено у працях вітчизняних науковців: Д. Богині, Б. Генкіна, Т. Дядик, О. Смірнова, Р. Фатхутдінова, О. Грішної, Г. Дмитренка, Е. Лібанової, І. Петрової.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення рис конкурентоспроможності, набутих особистістю під час загального навчального процесу, та аналіз зовнішніх та внутрішніх конкурентних переваг персоналу. Також за мету ставилися оцінка освітянської діяльності в умовах карантинних обмежень та порівняльний аналіз конкурентоспроможності особистості під час отримання середньої та вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зараз через дистанційне навчання знизився рівень довіри до навчальної діяльності. Діти були абстраговані від соціуму та не змогли повною мірою отримати весь навчальний матеріал у тому вигляді, у якому він повинен бути. Та чи справді показники погіршилися? У таблицях нижче зображено статистику отриманих результатів складання тестів ЗНО (основна сесія) 2018–2021 рр. Для оцінки були враховані лише результати випускників закладів загальної середньої освіти.

Таблиця 1

Статистичні дані основних сесій ЗНО в Україні, 2018 та 2019 рр.

Навчальні предмети	2018 р.		Середній бал ЗНО	Сер. оцінка ДПА	2019 р.		Середній бал ЗНО	Сер. оцінка ДПА
	Кількість зареєстрованих, усього	Результат складання тесту (не подолав поріг)			Кількість зареєстрованих, усього	Результат складання тесту (не подолав поріг)		
Українська мова та література	185349	15274 (8,3%)	151,9	7,1	187648	15721 (8,4%)	150,7	6,9
Математика	88988	13265 (15%)	143,6	6,6	98270	10861 (11,1%)	145,7	7,1
Англійська мова	72082	7307 (10,2%)	146,5	7,8	77880	7977 (10,4%)	147,9	7,9
Історія	138628	19781 (14%)	137,2	6,9	131403	12044 (9,3%)	141,0	7,5
Біологія	63843	5674 (9%)	139,4	6,4	63425	5998 (9,6%)	139,5	6,5
Хімія	15437	1093 (7,2%)	147,6	7,2	11207	1089 (10%)	148,4	7,7
Фізика	17488	2335 (13,7%)	140,0	7,2	17552	2127 (12,4%)	139,2	7,2
Географія	68588	8299 (12,3%)	138,2	6,1	68629	6927 (10,4%)	140,7	6,5
Французька мова	511	64 (12,7%)	151,3	7,4	500	58 (11,8%)	152,9	7,5
Німецька мова	1831	256 (14,3%)	153,2	8,1	1703	273 (16,5%)	154,9	8,1
Іспанська мова	113	12 (11%)	157,0	7,1	88	9 (11,3%)	161,7	10,7
Середні показники	-	11,6%	146	7,1	-	11%	147,5	7,6

Джерело: розраховано за даними [3]

Виходячи з даних табл. 1, бачимо, що середні показники за трьома головними критеріями («не подолав поріг», «середній бал ЗНО», «середня оцінка ДПА») не є взірцями найкращих результатів та мають значення відповідно 11,6%, 146 балів та 7,1 бали (2018 р.) та 11%, 147,5 бали та 7,6 бали (2019 р.). Ураховуючи, що в 2018 та 2019 рр. карантинних обмежень ще не було, це досить низький рівень.

За даними табл. 2 можемо побачити, що в 2020 р. середні показники по двом критеріям («середній бал ЗНО», «середня оцінка ДПА»), які мають значення відповідно 146,7 та 7,4 бали, порівняно з даними табл. 1 за 2019 р. погіршилися, хоча критерій «не подолав поріг» на 3,8% покращився. Результати за 2021 р. за критеріями «не подолав поріг», «середня оцінка ДПА» порівняно з 2020 р. погіршилися, хоча «середній бал ЗНО» на 1,4 бали покращився. За отриманими даними ми не можемо стверджувати, що карантинні обмеження мають поганий вплив на результат складання ЗНО серед випускників.

Конкурентоспроможність персоналу напряму залежить від конкурентоспроможності особистості кожного працівника. Ступінь прояву конкурентних переваг персоналу залежить від зовнішніх та внутрішніх чинників. Внутрішні, або індивідуальні,

конкурентні переваги персоналу за своєю природою можна поділити на спадкові та набуті. До спадкових конкурентних переваг персоналу відносяться: здатності (талант, здатність до даного виду діяльності), темперамент (сангвінік, холерик, меланхолік, флегматик), фізичні дані. До набутих конкурентних переваг персоналу належать: ділові якості (освіта, спеціальні знання, навички та вміння), інтелігентність і культура, характер, ставлення до праці, вміння керувати своїми емоціями, воля, товариськість, комунікабельність, вік та ін.

Що стосується впливу освітянської діяльності, то його потрібно розглядати не від точки А (освіта), а від точки А-1 (особистість). А чи може особистість отримати від освіти риси конкурентоспроможності? З одного боку, так. Ще починаючи від отримання дошкільної освіти людина вчиться знаходитися у соціумі, вирішувати конфлікти ситуації та підтримувати певний режим. Звичайно, на ці вміння впливає виховання у сім'ї, але ми розглянемо лише вплив дошкільної освіти, отриманої безпосередньо від дитсадка. Щоб звернути на себе увагу, дитина може грати нечесно, принижуючи або звинувачуючи іншу особистість. Так учиняють і світові компанії, згадати хоча б компанії Coca-Cola та Pepsi. Або ж дитина починає шукати вигідні взаємовідносини: обмін іграшками, спільні

Таблиця 2

Статистичні дані основних сесій ЗНО в Україні, 2020 та 2021 рр.

Навчальні предмети	2020 р.		Середній бал ЗНО	Сер. оцінка ДПА	2021 р.		Середній бал ЗНО	Сер. оцінка ДПА
	Кількість зареєстрованих, усього	Результат складання тесту (не подолав поріг)			Кількість зареєстрованих, усього	Результат складання тесту (не подолав поріг)		
Українська мова та література	211178	11128 (5,9%)	149,8	7,7	161986	8629 (6%)	148,8	7,1
Математика	113930	9933 (9,2%)	143,2	6,7	182149	40394 (24,7%)	142,5	5,7
Англійська мова	88495	4935 (5,8%)	150,1	7,9	106262	7698 (7,8%)	150,7	7,8
Історія	145902	14165 (11,4%)	137,6	7,2	164895	19246 (14,6%)	140,2	7,6
Біологія	65154	2908 (5,4%)	140,3	6,6	69527	1076 (2%)	144,5	7,2
Хімія	9435	635 (7,5%)	145,0	7,6	7713	483 (7%)	146,8	6,9
Фізика	19161	1056 (6,1%)	141,9	6,7	21280	1113 (6,4%)	141,6	6,4
Географія	84351	3632 (5,1%)	142,4	6,4	105293	3361 (4,2%)	145,4	7,0
Французька мова	378	20 (5,9%)	151,9	7,8	441	25 (7,1%)	153,7	7,6
Німецька мова	1636	137 (9,1%)	156,7	8,3	1816	101 (6,7%)	153,4	8,0
Іспанська мова	93	7 (8%)	154,3	8,8	123	9 (9,1%)	161,0	8,5
Середні показники	-	7,2%	146,7	7,4	-	8,7%	148,1	7,3

Джерело: розраховано за даними [3]

ігри, об'єднання в групи. Аналогічно працюють компанії, утворюючи корпорації, конгломерати, використовуючи аутсорсинг тощо. Переходячи до школи, дитина пізнає перші серйозні правила та обмеження. Також з'являється первинне поняття про відповідальність. Дитина починає будувати свої особистісні якості, відштовхуючись від оточення та когнітивних шаблонів (тверджень), які формуються протягом життя [4].

На сприйняття будь-якої інформації впливають характер та психічні (психологічні) особливості людини. Також на це можуть впливати травми голови та відхилення в генетичному коді, тому деякі люди, навіть знаходячись в ідеальних умовах для отримання нових навичок та сприйняття певних правил, просто не можуть їх побачити, зрозуміти, запам'ятати тощо. На опанування певних навичок вони потребують більшу кількість часу та зовсім інший підхід. Для забезпечення ефективності навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в Україні в більшості навчальних закладах вводиться інклюзивна форма навчання. Але зараз мова піде про середньостатистичну людину, яка знаходиться у середньостатистичних умовах отримання дошкільної, середньої та вищої освіти.

У нормальних умовах конкурентоспроможна особистість після отримання повної середньої освіти має своє бачення світу та особистості. Та, на жаль, оскільки ми говоримо про середньостатистичну освітянську діяльність, на етапі завершення свого шкільного життя майбутній абітурієнт ще не готовий до конкуренції у великому світі, більшість відчуває себе загубленими та невпевненими навіть у завтрашньому дні. У табл. 3 та 4 наведено результати опитування двох вікових груп

респондентів на предмет конкурентоспроможності їхньої особистості.

Виходячи з табл. 3, можемо побачити, що більшість респондентів відповідали «так» на питання під номерами 7, 10 та 14, що може свідчити про те, що учні на свій вік навчилися бути самостійними, але їм важко знаходитися в колективі. Також відповіді на перше запитання свідчать, що більшість майбутніх абітурієнтів не знали, що вони планують робити майбутні два-три роки.

За даними табл. 4 можна побачити, що більшість респондентів не планує свій день (запитання 17), хоча велика кількість учасників систематично займається самоосвітою (запитання 16). Більшість респондентів швидко опановують нові види діяльності та є перспективними.

Узагальнюючи результати опитувань у табл. 5, бачимо, що серед учнів більше представників із «високим» та «вище середнього» рівнями конкурентоспроможності, а студенти мають «трохи вище середнього» та «вище середнього» рівні. Це може бути пов'язано з явищем «завищених очікувань» від дорослого самостійного життя. Також потрібно зазначити важливість мотиваційного процесу в становленні конкурентоспроможної особистості. Особи віком від 14 до 17 років мають менший рівень зацікавленості в матеріальних аспектах та збільшений мотив афіліації та визнання серед однолітків.

Грошова зацікавленість здебільшого залежить від соціального статусу родини та престижності оточення. У такому віці це тільки інструмент досягнення певної соціальної мети, натомість у період отримання вищої освіти це стає способом виживання та забезпечення примітивних потреб. За дослідженням, проведеним у 2016 р. компанією

Таблиця 3

Результати опитування респондентів віком 15–17 років (школярі)

Питання опитувальника	Так	Мабуть, так	Мабуть, ні	Ні
1. Я знаю, чого хочу та що можу досягти в найближчі 2-3 роки	13	13	19	15
2. Я втомлююся після роботи/навчання	42	5	10	3
3. Мої батьки і вчителі вважали(-ють) мене старанним	18	28	4	10
4. Я знаю, у якій сфері діяльності зможу пристойно заробити	34	8	11	7
5. Мої друзі вважають мене рішучим(-ою)	21	19	15	5
6. У колі друзів мені подобається і вдається бути душею компанії	29	14	11	6
7. Я висловлюю свою думку, навіть якщо вона комусь не подобається	29	24	4	3
8. Мені легко вдається встановити контакт з новими для мене людьми	30	16	11	3
9. Я систематично займаюся самоосвітою, саморозвитком своїх особистісних якостей	25	26	3	6
10. У дискусіях і суперечках мені вдається наполягти на своєму	37	14	6	3
11. Якщо мене хтось образить, то я швидко забуваю про це	19	6	14	21
12. Я прагну, і мені вдається не втягувати себе в конфлікти	24	17	13	6
13. Я веду щоденник, де планую свої справи, аналізую свої помилки	30	15	12	3
14. Мені краще робити щось самостійно, ніж у команді	29	17	9	5
15. Якщо я чогось досяг, то завдяки самоосвіті, саморозвитку	24	12	17	7

Джерело: [4] та допрацьоване авторами

Результати опитування респондентів віком 17–19 років (студенти)

Питання опитувальника	Так	Мабуть, так	Коли як	Мабуть, ні	Ні
1. Я знаю, чого хочу та що можу досягти в найближчі 2-3 роки	15	10	9	1	-
2. Я ціную ділових, практичних і заповзятливих людей	29	4	2	-	-
3. Я знаю, у якій сфері діяльності зможу пристойно заробити	21	8	5	1	-
4. У мене вистачає енергії, щоб довести справу до кінця	16	14	5	-	-
5. Я втомлююся після роботи/навчання	7	1	24	1	2
6. Мої батьки і вчителі вважали(-ють) мене старанним	9	10	10	2	4
7. Я здатний(-на) йти на ризик, навіть якщо шанси на успіх невеликі	18	9	8	-	-
8. Мої друзі вважають мене рішучим (-ою):	14	8	12	1	-
9. Купуючи дорогу, але необхідну річ, я приймаю рішення сам, покладаючись на свій смак	16	9	5	4	1
10. Я висловлюю свою думку, навіть якщо вона комусь не подобається	19	5	9	1	1
11. У дискусіях і суперечках мені вдається наполягти на своєму	12	7	14	1	1
12. Приймаючи відповідальне рішення, я покладаюся тільки на себе і ні з ким не раджуся	2	7	11	12	3
13. У колі друзів мені подобається і вдається бути душею компанії	13	8	10	2	2
14. Мені легко вдається встановити контакт із новими для мене людьми	13	6	12	1	3
15. Я вважаю, що краще брати на себе відповідальність керувати людьми, ніж підкорятися кому-небудь	13	8	14	-	-
16. Я систематично займаюся самоосвітою, саморозвитком своїх особистісних якостей	18	5	10	2	-
17. Я веду щоденник, де планую свої справи, аналізую свої помилки	5	2	4	2	22
18. Якщо я чогось досяг, то завдяки самоосвіті, саморозвитку	11	13	8	2	1
19. Якщо мене хтось образить, то я швидко забуваю про це	2	1	16	6	10
20. Я прагну, і мені вдається не втягувати себе в конфлікти	11	6	17	1	-
21. Я завжди отримую допомогу від викладачів/керівництва, якщо мені потрібно	15	9	6	3	2
22. Як часто ви берете участь в дискусіях, семінарах, конференціях	5	4	17	4	5
23. Я швидко опановую нові види діяльності	12	8	11	2	2
24. Я часто буваю ініціатором нововведень у нашій фірмі, у нашому колективі	9	2	13	6	5
25. Увечері після робочого дня засинаю легко та спокійно	6	12	8	5	4
26. Чи вважають вас друзі, колеги по роботі людиною «з перспективою» (у плані професійного росту)	12	14	3	4	2
27. У професійному плані (у плані професійного самовизначення і підвищення кваліфікації) в останні два-чотири роки я маю просування	12	10	6	3	4
28. Я вважаю, що будь-яку роботу потрібно робити якісно або не робити взагалі	18	11	4	-	2
29. Я можу одну роботу декілька разів переробляти, додаючи якісні поліпшення	15	6	10	1	3
30. Чи були у вас випадки, щоб виконану роботу ваш керівник попросив переробити	10	21	2	-	2

Джерело: [4] та допрацьоване авторами

Таблиця 5

Рівень конкурентоспроможності респондентів двох вікових груп

Рівень конкурентоспроможності	Кількість студентів, %	Кількість учнів, %
Трохи нижче середнього	2,9%	3,1%
Середній	2,9%	2,9%
Трохи вище середнього	34,2%	23%
Вище середнього	40%	43,2%
Високий	17,1%	24,3%
Дуже високий	2,9%	3,5%

Джерело: розраховано за даними табл. 3 та 4

GfK Ukraine на базі ЗВО України, серед студентів із незаможних родин відмінників 43%, серед дітей із родин середнього достатку їх уже 50%, а серед забезпечених – 59%. Також відстежується залежність від соціального статусу та навчання у школі. Серед респондентів із забезпечених сімей спостерігається кращий рівень оцінок та успішності. Цей факт може залежати від різниці ієрархій потреб у різних соціальних групах. Але зараз із розвитком загальної недовіри до освітянської діяльності в Україні ми не можемо повноцінно спиратися на дані результати [5].

Вища освіта вчить студентів учитися, самостійно знаходити потрібну інформацію та проявляти креативність у своїх роботах. Це, безперечно, величезний плюс та гарні риси майбутнього конкурентоспроможного працівника, але застарілі (неактуальні) матеріали можуть стерти всі попередні здобутки. Реформаційна діяльність у галузі освіти України спрямована на поліпшення умов навчання студентів, більші можливості для самоосвіти та «подолання кордонів» між викладачами та студентами (навчання в діалозі, а не монолозі), але навчальні джерела, представлені програмою, є застарілими, а додаткові матеріали потребують додаткових лінгвістичних здібностей. Тому тут з'являються самоосвіта, критичне мислення та акцент на головне, які повинні керуватися викладачем (наставником). І саме ці риси разом зі здобутками, отриманими в періоди дошкільної та середньої освіти, можуть довершити образ конкурентоспроможності особистості.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, конкурентоспроможність особистості напряму впливає на конкурентоспроможність фахівця та його онбординг у колективі. У цей тяжкий період пандемії ми повинні звертати більше уваги на освітянську діяльність на всіх етапах життя особистості. Самоосвіта допоможе здобути більше можливостей для людини у його трудовій діяльності, а соціалізація на ранніх етапах життя зможе створити комфортні умови в робочому колективі. Для будь-якого підприємства важливо мати конкурентоспроможний персонал, тому підбір персоналу має бути детально прорахований з урахуванням особистісних конкурентних здібностей та отриманих навичок за час навчання в школі та університеті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мультимедійна платформа іномовлення України. *Укрінформ*. URL: [https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210897-v-ukraini-riven-bezrobitta-zris-](https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210897-v-ukraini-riven-bezrobitta-zris-majze-do-10-centr-razumkova.html)

[majze-do-10-centr-razumkova.html](https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210897-v-ukraini-riven-bezrobitta-zris-majze-do-10-centr-razumkova.html) (дата звернення: 04.10.2021).

2. Брусенцева О.А. Конкурентоспроможність персоналу як складова конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник УМО. Серія «Економіка та управління»*. 2017. Вип. 3. С. 1–12. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/V_3/%D0%91%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf (дата звернення: 04.10.2021).

3. Статистичні дані основної сесії ЗНО. *Український центр оцінювання якості освіти*. URL: <https://zno.testportal.com.ua/opendata> (дата звернення: 04.10.2021).

4. Тест 32. Який рівень вашої конкурентоспроможності. URL: <http://um.co.ua/3/3-6/3-65947.html> (дата звернення: 04.10.2021).

5. Соціально-економічний портрет студентів: результати опитування. *Cedos*. URL: <https://cedos.org.ua/researches/sotsialno-ekonomichniy-portret-studentiv-rezultaty-opytuvannia/> (дата звернення: 04.10.2021).

REFERENCES:

1. Ukrinform. Multymedijna platforma inomovlennja Ukrainy [Ukrinform. Multimedia platform of foreign broadcasting of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210897-v-ukraini-riven-bezrobitta-zris-majze-do-10-centr-razumkova.html> (accessed 04 October 2021).

2. Brusentseva O.A. (2017) Konkurentospromozhnistj personalu jak skladova konkurentospromozhnosti pidpryjemstva [Competitiveness of personnel as a component of competitiveness of the enterprise]. *Naukovyj visnyk UMO. Serija Ekonomika ta upravlinnja* [Scientific Bulletin of UMO. Economics and Management Series], issue 3, pp. 1–12. Available at: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/V_3/%D0%91%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf (accessed 04 October 2021).

3. Statystychni dani osnovnoji sesiji ZNO. *Ukrainijskyj centr ocinjvannja jakosti osvity* [Statistics of the main session of the External Evaluation. Ukrainian Center for Educational Quality Assessment]. Available at: <https://zno.testportal.com.ua/opendata> (accessed 04 October 2021).

4. Test 32. Jakyj rivenj vashoji konkurentospromozhnosti [Test 32. What is your level of competitiveness]. Available at: <http://um.co.ua/3/3-6/3-65947.html> (accessed 04 October 2021).

5. Socialjno-ekonomichnyj portret studentiv: rezuljtaty opytuvannja [Socio-economic portrait of students: survey results. Cedos]. Available at: <https://cedos.org.ua/researches/sotsialno-ekonomichniy-portret-studentiv-rezultaty-opytuvannia/> (accessed 04 October 2021).